

hez közeli (periglaciális) területté változott. Folytatódott a pliocénben megkezdődött édesvízi mészkőkiválás, az alattuk elhelyezkedő bauxittronsok – Vörösberény és Szentkirályszabadja körül – kezdődő nagymérvű szárazföldi lepusztulás első termékei. A jégkorszak jellemző terméke a szelek szállította hullópor, a lösz, amely jelentős területeket borít a Bakony belsejében is. Lejtőkön felhalmozódott részeiben sok a kőzet-törmelék és a homok. A hegyek peremén levő lejtőtörmelékek és a lejtők alatti kavicsos, homokos törmelék-kúpok szintén ez idő tájt keletkeztek.

A jelenkorban, a *holocénben* hatalmas tőzegtelepek képződtek a víz és szél munkája által kialakult lapos medencékben (Kis-Balaton, Hévíz, vindornyai medence, szigliget–tapolcai és sárréti tőzegterület). Először rendszerint nagyon finom szemű lápi mész rakódott le, ezt követte a tőzeg és lúpföld leülepedése.

A pleisztocén végén alakult ki a Balaton mainál nagyobb tómedencéje a Bakony déli peremén. Virágpórn (pollen)-vizsgálatok alapján korát 20–25 000 évesre becsülik. Így a Balatonnál idősebb a 30–40 000 évesnek tartott lovasi festékördobánya, ahol az őseink áthalmozott bauxitos vörös agyagot termelt ki edényeinek díszítésére. Ennél jóval fiatalabb, mintegy 5000 éves a sümegi Mogyorós-dombon levő tűzkőbánya.

A Bakony barlangjai

Eszterházy István - (1983):

-Bakony, Balaton felvidék

A Bakony útjait járva, vagy arról letérve fantáziát megmozgató élmény barlangnyílásokat megpillantani. A barlangokba bemenni, leereszkedni – azoknak sejtelmes csodáit megtekinteni izgalmas dolog. Mielőtt azonban a barlang hívogató csábításának engednénk, nem árt feleleveníteni néhány frott és iratlan szabályt, törvényt a barlangjárásról.

Minden barlang természetvédelmi terület. Ezért a szemlélődésen kívül szigorúan tilos és büntetendő minden más tevékenység bennük. A barlangokban bármilyen bővítő-, feltárási-, gyűjtőmunkához az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal írásbeli engedélye szükséges. A bakonyi kis barlangok jelentős részét általában veszélytelenül megtekinthetjük, de vannak nagy gyakorlatot, tökéletes mászótechnikát és felszerelést igénylő barlangok is. A veszélyt semmiképpen nem szabad alábecsülni, ezért *egyedül soha ne menjünk barlangba, elindulás előtt hozzátartozóinknak föltétlen hagyjuk meg, melyik barlangba kívánunk menni és várhatóan mikorra érünk haza*, hogy baleset esetén a rendőrségen keresztül a barlangi mentőszolgálatot értesíteni tudják. Nagyobb barlangokba csak tapasztalt, szakképzett vezetővel és megbízható felszereléssel menjünk.

A Bakony barlangjainak döntő többsége karsztosodó mészkőben, illetve dolomitban keletkezett. A csapadékvíz átszivárogva a talajrétegen erősen szénsavassá válik. A szénsavas víz pedig oldja a mészkövet. Így a hegység kisebb-nagyobb szerkezeti repedései mentén leszivárgó víz járatokat bővített, ame-

lyeket azután a besodort hordalék tovább szélesített az ember számára is járható barlangokká. (A nemzetközileg elfogadott értelmezés szerint a barlang a kőzetekben olyan természetes úton keletkezett üreg, amelynek bejáratra merőleges tengelye eléri a 2 m-t és ember számára járható.) A Bakonyban a barlangok képződése már a tengerből való kiemelkedést követően megkezdődött. Bányaművelés következtében felszínre kerültek a földtörténet kréta-korszakának karsztjelenségei Űrkút köz-ség határában. Ezt az ún. „Űrkúti őskarsztot” szigorúan védett természetvédelmi területté nyilvánították.

A hegységre a pleisztocén korszakban jelentős mennyiségű lösz hullott. Ettől kezdve ún. fedettkarsztos fejlődés indult meg. A fennsíkok felszínén, a törések mentén víznyelők keletkeztek. Ezekből a járatok többnyire szűk folyosókon vezetnek az egykori karsztvízszintig, 100–200 m mélységbe. A barlangjáratok tágtításában a kémiai oldáson túl igen jelentős szerepet játszott a mészkőkavics végezte mechanikus koptatás, és itt csak másodrendű a – más hegységekben kiemelt jelentőségű – kvarcos koptatás. A szurdokvölgyekben az előbbiektől eltérő, fedetlen karsztos fejlődés gazdagította a formakincset. A tektonikai repedések mentén kialakult kisebb oldásos járatokban a jég-korszakok fagyhatása hozott létre leginkább kisebb, egyfülkés barlangokat.

A Bakony bazalthegyeinek üregei meghatározóan tektonikus úton keletkeztek, melyet csak segített a bazalt elválásra hajlamos padozottsága. Természetesen mészkőben is kialakulhatnak és ki is alakultak olyan barlangok, melyek nem a víz hatásának köszönhetik létüket. A barlangalakító folyamatok valójában sohasem érvényesülnek tisztán, szinte minden barlang képződésében többféle hatás mutatható ki.

Esetenként nem a lefelé szivárgó vagy örvénylő csapadék eredetű víz oldja, koptatja ki a barlangokat, hanem a feltörő, kémiaiag agresszív termálvíz.

A fennsíkokon különös jelenségek a karsztos eredetű löszkutat.

A mészkőben képződött barlangokban gyakran találhatunk a szivárgó vizekből kivált érdekes formájú cseppköveket.

A Bakony hazánk legnagyobb területű mészköves hegysége. Ebből egyenesen következik, hogy bőven található benne karsztjelenségek: víznyelők, dolinák, sziklatornyok és különböző típusú barlangok. Sokáig tartotta magát az a tévhit, mely szerint a Bakonynak nincsenek sem számra, sem terjedelemben jelentős barlangjai. E tájat karsztosodásra kevésbé alkalmas és elaggott hegységnek vélték. Az elmúlt évtized barlangkutató munkái e tévhitre rácáfoltak. Jelenleg több mint 500 karsztos barlangról, tucatnyi bazaltbarlangról van tudomásunk, nem is számítva azokat a mesterséges üregeket, amelyeket ugyan a közhiedelem barlangoknak tart, mégsem számítanak annak. Több barlang is meghaladja az 1–2 km hosszúságot és van olyan, amely eléri a 200 m mélységet. Összegezve: ellentétben a korábbi megállapításokkal, a Bakony hazánk egyik barlangokban leggazdagabb hegysége és aktív nagy barlangjai is vannak.

A hegység barlangjainak egy részét már évszázadokkal ezelőtt is ismerte az ember, mint azt a bennük talált leletek bizonyítják. Leírás azonban csak néhány tucatról készült. Hazánkban a legrégebben említett barlangnév, az Odvas-kő „Oduoskw” formában a bakonybéli apátság alapítóleveléből származik (melyet korábban 1037-re datáltak, de valószínűleg csak az 1300-as években íródott). Bél Mátyás 1736 és 1749 között megjelent munkái több barlangot is említenek az Öreg-Bakonyból. Leíró jellegű tevékenységet többen is (Rómer Flóris, Koch Antal, Földváry Miksa, Dornyay Béla stb.) folytattak bakonyi barlangokkal kapcsolatosan az 1800-as évek végén és az 1900-as évek elején. A hegység barlangjainak tudományos kutatását azonban csak 1935-ben kezdte meg Bertalan Károly és Szokolszky István, ők ekkor már 32 barlangot ismertettek. Bertalan Károly haláláig, 1979-ig folytatta a hegység barlangjainak kutatását, és több mint 200 barlangot írt le. Kiemelkedő barlangkutató munkát végeztek még területünkön Laczkó D.,

Hillebrand J., Mottl M., Roska M., Plózer I. Jelenleg a feltáró-és tudományos munkával a kincsesbányai Alba Regia Barlangkutató Csoport és a siófoki Cholnoky Jenő Barlangkutató Csoport foglalkozik. Hazánk egyetlen önfenntartó barlangkutató-állomása, az Alba Regia Barlangkutató-ház a Bakonyban, Csőszpusztán működik.

A következőkben tájegységenként vázlatosan ismertetjük a jelentősebb barlangokat, illetve a kevésbé jelentősek közül azokat, amelyek a jelzett turistautak közelében találhatóak és számíthatnak a természetjárók érdeklődésére.

Északi (Őreg)-Bakony – 4410. barlangkataszteri terület

Nagyobbrészt triász mészkőben és dolomitban, valamint jura- és krétakori mészkőben közel 100 ismert barlangja van a bakonyi rész tájának.

Odvas-kői-barlang (kiemelt jelentőségű objektum). Bakony-szücs határában, a Gerence-völgybe torkolló Őreg-Szarvad-árok könyökénél, mintegy 50 m magasan, az északi oldalban nyílik. A Gerence-völgyből a P Ω jelzés vezet hozzá. A magyar barlangok közül ezt említi a legkorábban írásos emlék (1300-as évek). A dolomitsziklában hatalmas, 7 m magas, háromszög alakú szádával nyílik. A bejárat egy 20 m hosszú, 8–10 m széles és 3–4 m magas csarnokba vezet. Északi sarkából egy kürtő nyílik a hegytetőre. A csarnok egy másik, lankásan emelkedő, de nehezen járható sziklahasadéknál át eljuthatunk egy 7 m hosszú folyosóba, melyből a harmadik nyílás vezet a külszínre. (Korábban e folyosót külön barlangnak is leírták Odvas-kői-sziklaüreg néven.) Ásatását négyszer kezdték el (Laczkó 1914, Hillebrand 1916, Mottl 1941, Gábori 1951), de máig sem fejezték be. A csarnok 3 m mély ásatási gödre tüzelésre utaló nyomokat és jégkorszaki rétegeket harántolt, de nem érte el a sziklafeneket. A felső folyosó ásatásából előkerült emlécsontok között több barlangimedve-maradvány volt.

Odvas-kői-kőfülke. Külön barlang az odvas-kői barlangcsoportban. A sziklatömb keleti oldalán nyílik a 4 m hosszú, ásatás után is jelentéktelennek bizonyult barlang.

Nagy-Pézn-lik (Som-hegyi-barlang). Bakonybél határában, a Som-hegy délkeleti lejtőjén található. A P Δ jelzésű útról 30 m hosszú Ω jelzés vezet felszakadt, majd később robbantással (?) tágitott 3 \times 6 m-es bejáratához. A pados elváltású krétakori mészkőben keletkezett barlang bejárata valamikor egy 20 \times 15 m-es, egybefüggő csarnokba vezetett, amelyet ma már törmeléklépcsők több kisebb teremre osztanak. E lapos, törmelékkel teli termekből három kúszójárat indul, melyekben cseppkőkérgeződés található. Jelenleg ismert összhossza 56 m. Tavasszal sokáig díszítik jégképződmények a bejárat közelében levő részeket.

Kis-Pézn-lik (Som-hegyi-hasadék). A P Δ jelzésű útból kiágazó, a tető felé vezető Ω jelzést követve 60 m-re található. Egy 6 m-re előrenyúló, 7 m mély sziklahasadék, végén cseppkőkérgeződéssel. Alját vastag törmelékréteg borítja, amely napjainkban is egyre inkább feltölti a barlangot.

Tönkölői Likas-kő. A bakonybéli Tönkölös déli oldalában, 900 m-re északra az üdülő am.-jától, 200–210 m relatív magasságban, dolomitsziklában képződött, 4 \times 6 \times 2,5 m-es üreg. A K Ω jelzés vezet hozzá.

Pörgöl-hegyi-barlang. Bakony-szücs határában, a Száraz-Gerence-völgy nyugati oldalában, 30 m magasan van. A S Ω jelzés vezet hozzá. A bejárat 18 m hosszú, 3–5 m széles, triász mészkőben képződött csarnokba vezet. Mellékjáratait cseppkőkérgeződés borítja. A bejáratközeli zónában ásatás nyomait láthatjuk (Szokolszky 1935, Mottl 1941, Roska 1954); neolitikori kőeszközök és jégkorszaki állatmaradványok kerültek innen elő.

Kőrish-hegyi Ördög-lik. Bakony-szücs határában, a Kőrish-hegy csúcsától délkeletre, a K Ω jelzés mentén található. Többszintes zsomboly (aknabarlang), melynek termei lefelé tágnak. A jelenlegi fenéken, 21 m mélyen 14 m hosszú és

3 m széles a Nagy-terem. Alját kőtörmelékből álló ún. álfenék alkotja.

Hálóvető-völgyi-átjáró. Fenyőfőtől délkeletre, kb. 1,7 km-re, a Hálóvető-völgy nyugati oldalán, a harmadik vápa fejenél magasodó mészkő sziklafalban található. A P Ω jelzés vezet fel hozzá. 3 \times 1,5 m-es bejárata tágas fülkébe vezet, melyből kürtő nyílik a tetőre, valamint egy elszűkülő folytatás északra.

Pápalátó-kői-kőfülke. 3 \times 2 m-es üreg a fenyőfői Pápalátó-kő mészkőszirtjén. Ugyanezen a szirten két kis barlangot is találhatunk, és ha a Bodzás-völgyből a Z Δ jelzésen felkapaszkodunk, egy 17 m hosszú sziklaereszt.

Hódos-éri Likas-kő. A bakonyszentlászlói Hódos-ér nyugati peremén, kavicstakaróból kiemelkedő mészkőszirten található. A Z Ω jelzés vezet hozzá. Meglehetősen érdekes jelenség a mészkőszirtet átlukasztó, 18 m-es alacsony folyosó, amely mindkét végén 3-3 ágra szakad.

Cholnoki-barlang. Hárskúttól 3 km-re, 800 m-re a labdarúgó-pálya mellett található. Jurakori mészkőbe mélyülő víznyelő-barlang. 10 m hosszú, 8 m mély, kevésbé jelentős üreg.

Gyenespusztai-barlang. A hárskúti Gyenespusztától 50 m-re északra levő, jura mészkőben képződött víznyelőbarlang. 20 m-nél valamivel hosszabb járata 5 m mélyre nyúlik. Jelenlegi végpontját törmelékes aljú kisebb termék alkotják.

Gombáspusztai 5-ös sz. víznyelőbarlang. A hárskúti Gombáspusztától 600 m-rel délre, a Herend felé vezető út mellett találjuk jurakori mészkőben. Réteglap menti szűk járatai többnyire függőlegesek. Hossza mintegy 40 m, mélysége 20 m körüli.

Tilos-erdei-barlang (Savanyú Jóska tanyája). Pénzesgyőrtől 1 km-re délkeletre, a Gerence völgye felett, 20 m magasan, ferde hasadék mellett alakult ki. A bejárati nyílás után nem sokkal meredek letöréssel traverzálva lehet lejutni a 10 m mély alsó részbe. Teljes hossza 42 m.

Nagy-Törkü-lik. A hárskúti Fekete (Középső)-Hajag és a Rend-kő közötti völgy áthajló sziklaszirtjében, 6 m magasan

nyílik 2,5 m-es bejárata. A S Ω jelzés vezet alá. Kanyargós, szűk járata 14 m után kettéágazik. Ezeket az ágakat vastag mészkéreg borítja. Hossza 40 m.

Kis-Törkü-lik. Az előbbtől délre, 4 m magasan nyílik a sziklafalban. Méretei lényegesen szerényebbek: mindössze egy 6 m hosszú, vízszintes, szűk folyosóból áll.

Gombás-barlang. A Szentgál határához tartozó Gombáspuszta (Tobán) fölött, a Felső-Hajag nyugati oldalában 25 m magasan, dolomitsziklában nyílik. A P Ω jelzés vezet hozzá. Egy 7 m-es ferde, szűk járattal indul, amelyen komplikált hasadékrendszer van. A járat végén egy 3 \times 6 m-es, hordalékkal erősen feltöltődött terembe jutunk, ahol a falakat cseppkőkéregződések díszítik.

Hajszabarnai-barlang (PéNZ-lik). Iharkút határában, a Hajszabarna északkeleti oldalán van. A K Ω jelzés vezet hozzá. A 35 m összhosszúságú, 9,5 m mély barlang a dolomit hasadékrendszerében keletkezett. A bejáratot követő 4 m-es folyosó letöréssel végződik. Ezen egy 17 m hosszú, 10 m magas terembe ereszkedhetünk le, amelyből keskeny hasadékok indulnak. Falait egy-két helyen szép cseppkőbevonat borítja.

Tőpéri kőfejtő barlangja. A Tapolcafőtől 1 km-re keletre levő elhagyott mészkőbánya legnagyobb udvarán, a sziklafal tövében, 1 \times 1 m-es bejáraton nyílik. 23 m hosszú, nagyjából vízszintes barlang. Oldalait és mennyezetét simára mosott felület alkotja néhány kisebb gömbfülkével. Alját laza kőtörmelék tölti ki. A bánya területén több barlangot is betemettek kőtörmelékkel.

Bóta-kői-barlang. A döbrönte Bóta-kő-domb délkeleti lejtőjén található. A 7 m hosszú, 7 m mély barlang kréta mészkőben képződött. Végét törmelék zárja el, így valószínűleg hosszabb.

Pince-lyuk. A Németbányától 1,5 km-re keletre levő Szállástetőn, egy 6 m magas dolomitszikla tövében 6 m széles kőfülkével kezdődik, majd egy peremlépcső után 3 m hosszú, szép szelvényű alagútban folytatódik.

Csiga-hegyi-sziklaüreg. Városlődön, a Hölgykövár romjait viselő Csiga-hegy északi, kiugró nyúlványában található. A SL jelzés vezet mellette. Az eocénkori mészkősziklában 2 m magasán indul a 6 m hosszú barlangfolyosó.

Vaskapui-barlang. Iharkúttól északkeletre, a Vaskapu dolomitszikláiban, a P turistajelzés közelében tátong impozáns, 4 m széles, 2,5 m magas szája, amely 7 m hosszú és hasonló szélességű csarnokban folytatódik. Mellette egy 4 m-es sziklaüreg is van. A barlang 1941. évi ásatása jégkorszakbeli örvös lemming nyomokkal szolgált.

Somlói Sziklakönyha. A Somló-hegy déli oldalán, a középső sziklaoszlop nyugatról 2. és 3. bazaltoszlopa között, 5 m magasán, 60 cm széles nyílású, magas bazalthasadék, amely Y alakúra szélesedik. Hossza 6 m. Jobboldalt magas kürtője van. Jelzett út nem vezet hozzá. A S jelzés Taposó-kút feletti töréspontjától északkeletre 150 m-re, a szőlők felső szegélyén vezető lépcsős ösvényen közelíthető meg.

Keleti-Bakony – 4420. barlangkataszteri terület

Barlangtanilag hegységünk legismertebb részétája. Ismert barlangjainak száma meghaladja a 250-et.

Alba Regia-barlang (kiemelt jelentőségű objektum). Isztimér határában, a hamuházi vadászháztól 600 m-re délre, a Köves-domb nyugati platóján, a szántóföldön van a bejáratát magába foglaló víznyelőtölcsér. A KQ jelzés vezet hozzá. Jellegtelennek látszó bejárata balesetveszély miatt és természetvédelmi okokból le van zárva. (Előzetes megbeszélés esetén az Alba Regia Barlangkutató Csoport kalauzolásával tekinthető meg.) Jurakori mészkőben képződött időszakosan aktív víznyelőbarlang, melynek teljes hossza meghaladja a 2 km-t, mélysége pedig a 200 m-t. Hazánk harmadik legmélyebb, a Bakony legnagyobb ismert barlangja. A nyelőtölcsér alatti 20 m-es omladékon leereszkedve elérjük a Felfedező-ág 60 m

hosszú, alacsony, kanyargós, cseppkőcsoportokkal díszített járatát. Innen a lejtős, de széles és magas Cseppkő-folyosóba jutunk, majd 40 m guggolójárást után érjük el a 20 m magas Kupola-termet. Ebből balra a terebélyes Omladék-labirintus vezet a 60 m-rel felettünk levő víznyelők alá, jobbra előre pedig szűk nyíláson át folytatódik a Fő-ág. A barlang e további nagyobb szakaszában már 3–3,5%-os a levegő széndioxid-tartalma, ami megnehezíti az amúgy sem könnyű kúszást és kaspaszkodást. A Fő-ág látványosságai az eróziós és korróziós formák, úgymint a lóhereszervény és a korróziós üstök. A végpont közelében alacsony, ferde termek vannak, a „lapítók”. A Fő-ággal párhuzamos Bertalan-ág az előbbiből balra nyílik. Az igencsak fáradságos bekúszásért a további szakasz cseppkő- és más kristálycsodái kárpótolnak. Bejárására gyakorlott barlangkutatóknak sem elég egy nap. A barlangban tudományos (hidrológiai, meteorológiai, radiológiai, biológiai stb.) gyűjtések és mérések folynak.

Eszény-barlang. Az isztiméri Mellár fennsíkján van, Dültfáspusztától 1 km-re délre, a fenyvesben. Időszakosan aktív víznyelőbarlang. Eddig feltárt hossza 42 m, mélysége pedig 13 m. A barlangból jelenleg csak a nyelő alatti törmelék hézagrendszere ismert, a tulajdonképpeni oldásos barlang ezután következik, de ennek feltárása még a jövő feladata.

Nagy-Csigaház-barlang. A Burok-völgy királyszállási végénél, a völgy jobb oldalában, 25 m magasán nyílik. Dolomitban kialakult 26 m összhosszúságú, bonyolult térformájú barlang.

Iker-barlang. Az isztiméri Burok-völgy középső szakaszának jobb oldalában található, 20 m magasságban. Két egymás melletti ovális szádával nyílik a völgy felé. Mindkét bejáratot kifelé lejtő, zsákszerű csarnok követi. A nyugati barlangrészből egy 8 m-es kúszójárat indul. A két csarnok között szűk összeköttetés van.

Róza Sándor barlangja. A Burok-völgy alsó, Isztimér közeli szakaszában (ellentétben a korábbi útikönyvek téves leírásával), a jobb oldalon, 2 m-rel a völgytalp felett nyílik. Impo-

záns, 5 m széles, 2 m magas szádával indul, de tulajdonképp csak egy 6 m-es zsákszerű üreg. Nyugati falán korrodált cseppkőfolyás látható. Alját a Rózsa Sándor-mondát valószínűleg gondoló kincskeresők bolygatták meg (a híres betyár egyébként soha nem járt a Bakonyban!). (A Burok-völgyben összesen 25 kisebb barlangot ismerünk.)

Csikvárágya-barlang. Bakonykútától 2 km-re délre, a Hidegvölgy bal oldalában, egy kiugró dolomitszika torony aljában található. 2 m magas, 3 m hosszú, egyetlen zsákszerű üregből álló barlang. (A Hidegvölgy és a Baglyas-hegy bakonykúti, illetve inotai részén 11 barlangot ismerünk.)

Háromkürtő-zsomboly (kiemelt jelentőségű objektum). A Téshez tartozó Csőszpuszta déli végétől 1,2 km-re délnyugatra, a szántóföldön nyílik egy nagyméretű, időszakosan aktív víznyelő. Aljáról indul, triász mészkőben ez az aknabarlang. *Igen veszélyes barlang, csak gyakorlott túrázók látogathatják tapasztalt vezető kíséretében!* A nyelőnek hét felszakadása van, ebből kettőt bontottak ki a barlangrendszerig. A 360 m hosszú barlang formailag két részből áll: egy felszín közeli, vakkürtőkkel bonyolított labirintusrendszerből és az ebből nyíló zsomboly geológiai törések mentén képződött aknarendszeréből. A labirintus ún. T-elosztó részéből egy eróziós aknán hatalmas réteglap menti hasadékba, az Alpesi-fal termébe jutunk. Innen az ezt keresztező réteglapelválásban nyílik a Nagy-hasadék, amely a 30 m mély Fekete-dóm termének felső részébe vezet. *Felhívjuk a figyelmet, hogy a Nagy-hasadékon csak kötélbiztosítással lehet leereszkedni, és megfelelő felszerelés, valamint gyakorlat szükséges hozzá!* Beépített létrán, de szintén kötélbiztosítással juthatunk le Fekete-dóm álfenék alkotta aljára, amely már 80 m-nyire van a felszín alatt. A létra tövében omladék közötti résen mehetünk tovább a Vörös-, majd Záporos-terembe. Itt találjuk a zsomboly jelenlegi legmélyebb pontját, 105 m-re a bejáratától.

Tábla-völgyi-barlang (Csőszpusztai-barlang). Tés területén, a várpalota-tési műút 11-es kilométerkövétől északkelet felé

vezető földúton 1,5 km-t megtéve a széles, lapos völgytalpra térünk, és ezen ereszkedünk 800 m-t. Egy facsoporton túl 8 m mély víznyelőben nyílik a barlang, amelynek a bejárata vasráccsal van lezárva (az Alba Regia-barlanghoz hasonlóan látogatható). Korábban csak az a 120 m-es bonyolult járatrész volt ismeretes, amelyet a bejáratától balra eső repedésrendszer rejt. Ezt a szakaszt szép cseppkőképződmények díszítik. 1974-ben tarták fel a bejáratától jobbra a 70 m mélyre vezető, többnyire függőleges aknarendszert, amely sok helyen igen szűk, *helyenként pedig csak kötélbiztosítással járható!*

Szelelő-lyuk. A tési Tábla-völgyi-barlang mellett levő facsoportban nyílik a bejárata. A triász kori dolomitos mészkőben képződött Szelelő-lyuk valószínűleg összefügg a Tábla-völgyi-barlanggal. Jelenleg 125 m hosszán és 24 m mélységig ismerik, de több helyen is vannak biztató jelek arra, hogy bontással tovább lehet jutni. A bejárat után tektonikusan szabdaltszerű repedésen juthatunk le a T-hasadékig. Ezután egy 7 m-es aknán át érjük el a Pecsétkő-termet. Ebből repedések és kürtők vezetnek tovább, illetve fölfelé. Egyik ilyen kürtőn juthatunk fel a morfológiailag igen érdekes Mozaik-terembe.

Jubileumi-zsomboly. A Tábla-völgy talpán, a Tábla-völgyi-barlangtól 50 m-rel délkeletre, víznyelőből nyílik. (A zsombolyt az Alba Regia Barlangkutató Csoport tárta föl megalakulásának 20. évében, ez évforduló alkalmából kapta nevét.) A triász dolomitos mészkőben kialakult időszakos víznyelő aknarendszere rendkívül látványos természetes közettani metszetet mutat 121 m-es mélységig. A zsombolyban kevés a cseppkő, inkább a változatos formájú korróziós falak kínálják a látnivalót. A jelenlegi végpontot álfenék alkotja, így annak átbontása után várhatóan újabb, nagyobb mélységekbe lehet majd jutni.

Csipkés-zsomboly. Tés határában, a várpalota-tési műút 10-es kilométerkövétől 1 km-re délkeletre, a szántóföldön találjuk az egyik víznyelő mélypontján. Bejáratát vasrács zárja le. (Az Alba Regia-barlanghoz hasonlóan látogatható.) A bar-

lang teljes hossza 150 m. Triász kori mészkőben, főleg tektonikai erők hatására, illetve repedések mentén alakult ki a szinte kizárólagosan függőleges aknabarlang. A bejárat alatti omladék között a Kocka-terembe érünk, ahonnan az Ellipszis-aknán át ereszkedhetünk a 21 m mélységben levő Remények csarnokába. Innen a meglehetősen szűk Csipkés-hasadékban a még keskenyebb, lapos, 15 m hosszú Szorítóban préselhetjük lejjebb magunkat. A Szorító alját alkotó álfenék egyik részén juthatunk le a 72,5 m mélyen levő, eliszaposodott végpontra.

Repeta-zsomboly. Tés területén, a csőszpusztai Mugsár-tótól 350 m-re északkeletre, a szántóföldön nyílik ez az időszakosan aktív víznyelőbarlang. Átlagosan 1 m széles tektonikus repedés, 15 m mélységig járható, ahol álfenék alkotja a jelenlegi végpontot. Kicsiny cseppkőképződményeket láthatunk benne.

Cseresznyés-zsomboly. A tési Csőszpusztától 800 m-re északkeletre, a szántón található. Szintén időszakosan aktív víznyelőbarlang, jurakori mészkőben. Bejárata az 1 m szélesre kibontott nyelőlyuk, majd tektonikai repedés mentén kialakult járat vezet a 15 m mélységig ismert barlangba. A 25 m összhosszúságú barlang alján kisebb terem és egy 6 m-es vakkürtő található.

Galamb-berki-zsomboly. A tési Csőszpusztától 1 km-re északkeletre, a szántóföldön, egy nagyobb vízgyűjtőjű nyelő mélypontján nyílik. Az omladék ellen ácsolattal biztosított aknán ereszkedhetünk 15 m mélységig, majd egy 8 m mély, ferde hasadékban mehetünk tovább. Ebből egy újabb, de egyre szűkülő akna vezet a jelenleg 36 m mélyen levő végpontig, ahol a járatot elzáró törmelék között erős légmozgás észlelhető.

Zsilotin-zsomboly. Tés területén, a Vágó-hegy erdejének északnyugati szélén található. Időszakosan aktív, fiatal, függőleges barlang, amely triász kori dolomitos mészkőben, tektonikus repedés mentén erózióval képződött. Járata omlásveszélyes, sok beszorult kővel. *Csak kötélbiztosítással járható!* Teljes hossza jelenleg 24 m, mélysége 19 m.

Labirint-barlang. Tés határában, a várpalota-tési műút

10-es kilométerkövétől 500 m-re délkeletre, a szántóföldön, egy 4 m mély, több felszakadással rendelkező víznyelőben van. A barlang főleg vízszintes kiterjedésű, két szintben elhelyezkedő labirintusrendszer. Teljes hossza 60 m, mélysége 7 m.

Vörös-zsomboly. Tésen, az Oltványos szántóföldjén, 430 m tengerszint feletti magasságban találjuk egy hosszan elnyúló, meredek falú víznyelőben. A 30 m összhosszúságú, 24 m mély zsombolyban szép cseppkőveket és egyéb kristályokat láthatunk.

Tési Tavas-barlang. Tésen, a mészégetőtől 500 m-re délkeletre, a víznyelőcsoport középső nyelőjében akadunk rá. Felszín közeli zónája omladékos, lejjebb azonban szálkőben, repedések mentén képződtek járatai. Az alja teremmé tágul, ahol a felgyülemelő víz tavat alkot. A barlang teljes hossza 47 m, legmélyebb pontja 22 m-rel van a bejárat alatt.

Rozoga-zsomboly. Tés területén, a várpalota-tési műút 10-es kilométerkövétől 200 m-re délre, a szántón találjuk. Triász kori mészkőben, repedések mentén képződött, főként korróziós eredetű barlang. Lejárati aknája 12 m mélységben egy nagyobb terembe torkollik. Ebből egy vető melletti repedésen érhetjük el a 19 m mélyen levő végpontot. Összhossza 40 m. *Erősen omlásveszélyes!*

Pergő-lyuk. A tési Oltványos szántóföldjének közepén, a Labirint-barlang mellett nyíló, időszakosan aktív zsomboly. Tektonikus repedésrendszerben keletkezett, mely később omlásokkal átrendeződött. Aknája négy kisebb terem fűz fel. Teljes hossza 21 m, mélysége 14 m.

Nyomasztó-barlang. Tésen, a várpalota-tési műút 9-es és 10-es kilométerköve között, az úttól 100 m-re délre találjuk bejáratát. Szűk repedések képezte aknarendszerben három, nagyjából vízszintes, eróziós folyosóból álló járatrész alkotja. Teljes hossza 47 m, mélysége 12 m.

Kréta-barlang. A Tés községi „kis bolttól” 500 m-re északra, a szántó közepén találunk rá három berogyásos, időszakosan aktív víznyelőjére. A barlang törések mentén, főként korrózió-

val keletkezett, a tér minden irányába kiterjedő labirintusrendszer. Látványosságai, a kis cseppköveken kívül, a falában szépen kipreparálódott egykori tengeri élőlények maradványai. Hossza 53 m, legmélyebb pontja 19 m-re van a bejárat alatt.

Dobos-hegyi-barlang. Tésen, a csőszpusztai útkanyarnál van két felszakadásos nyelője. Az orsz. K jelzés a közelében vezet (a barlangtól északra). A barlang egy omlásoktól átrendeződött, szűk repedéshálózat. Jelenleg 26 m hosszan és 15 m mélységig ismert. A bejáratához közeli részében szép cseppkövek láthatók. A barlang a jádsi Kőbánya-forrással van összeköttetésben, amint azt a vízjelzési kísérletek igazolták.

Csengő-hegyi Ördög-lyuk. Bakonynána határában, a Csengő-hegy ún. „ökörtilos” csúcsától (510 m) 300 m-re nyugatra, az erdőben van. 15 m átmérőjű, 4 m mély felszakadásból nyugat felé egy kürtőn indul a tulajdonképpeni 9 m hosszú és 7 m mély, a feltöltődés stádiumában levő barlang.

Csengő-zsomboly. Bakonynána határában, az Ördög-lyuk közvetlen szomszédságában, jurakori mészkőben képződött, nagyméretű zsomboly. Járatainak hossza 145 m, mélysége 86 m. *Veszélyes barlang, csak gyakorlott túrázók, jól képzett vezető kíséretével látogathatják!* A bejáratától kötömbök közötti szűk nyílás vezet a Mokka-terembe, majd a Hamvas-aknán át jutunk a Hál'Isten-terembe. Ebből oldalra nyílik a szép cseppkövekkel díszített Ördög-terem, lefelé pedig beépített létrán ereszkedhetünk a 10 m mély Harang-aknába. Ennek aljából egy szűk repedésen át közelíthetjük meg a 30 m-es Óriás-akna felső zónáját. Az Óriás-aknába kötélbiztosítással, vaslétrán mászhatunk le (közben megcsodálva a szép eróziós formákat) a mintegy 10 m vastag álfenékig. 1981 novemberéig ez volt a zsomboly végpontja. Az álfenékbe bontott, körülácsolt nyíláson, kötömbök között haladva érhető el a zsomboly eddig ismert legmélyebb része. Ez egy 55 fok dőlésű vetősikra illeszkedő ferde, tágas járat, amelynek alján újabb álfenék van.

Bongó-zsomboly. Bakonynána határában, a községtől 2 km-re

délre, a Kankúti-erdő szélén levő nagy víznyelőben bontották ki. A zsomboly jellegét tekintve egyedülálló hazánkban. A bejáratot követő Elosztóból öt egymás melletti, egymásba ablakokkal átnyíló, 20–30 m mély akna nyílik. Az aknák fala a kréta mészkőben szép rétegfeltárásokat mutat. A legnagyobb aknát (3×5 m átmérőjű, 30 m mély), a Requieniás-aknát méretein túl a sok egykori tengeri élőlény maradványa teszi említésre méltóvá. Az akna aljából enyhén lejtő, kanyargós, szűk járat vezet a vízzel telt 38 m mélyen levő jelenlegi végpontig. A zsomboly rendszerének ismert összhossza mintegy 150 m.

Eperjes-hegyi-barlang. Olaszfalu határában, az Eperjes-hegy csúcsától 100 m-re északra találjuk bejáratát. Krétakori mészkőben, repedés mellett kialakult szűk hasadékbarrang. A bejáratú akna aljából két járat ágazik ki. Teljes hossza 21 m, mélysége 9 m.

Kőpajta. Tésen, a Sötéthorog- és Csákány-völgy találkozásánál, a Moróc-hegy lábánál van. Tulajdonképpen egy nagyobb sziklafelszakadás, melyből a barlang egy 4×2 m-es, áltektónikus beboltozódás.

Kis-Kőpajta. Tés déli területén, a Kőpajtától valamivel északabbra találjuk. 3 m széles, 1 m magas bejárata lapos csarnokba vezet. A 6,5 m utáni végpontnál kürtők vezetnek fel, melyből az egyik a felszínre nyílik. (A Bér-hegyet körülfogó völgyekben – Sötéthorog-, Tompa-, Plehorgya-völgy – és annak déli lábánál összesen 18 kisebb dolomitüregről tudunk.

Gazi-lik. Várpalota északi területén, a Vár-völgy középső szakaszában, a Bükkfa-kút-árok betorkollásánál, az északi oldalban, 3 m magasán található. Meglehetősen nagy szádája (3×2 m) mögött alig van valami üreg (2 m). Előterében kövekből rakott kisebb terasz van. (A Vár-völgyben összesen 16 barlangot ismerünk.)

Római-fürdő barlangja (Savanyú Jóska barlangja). Bakonynána határában, a Gaja-patak Római-fürdő nevű vízesésénél, a vízmércénél felkapaszkodva a jobb partra, majd 100 m-t fo-

lyásirányba haladva a kis ösvényen érjük el. A Római-fürdőtől KQ jelzés vezet fel hozzá. Krétakori mészkőben, csuszamlással, kifagyással keletkezett 12 m hosszú, 2 m magas és széles barlang, 6 m után csak csúszva járható.

Gaja-szurdok 1. sz. barlangja. Bodajk határában, a völgy bal oldalában, a volt malomtól kb. 500 m-re délkeletre, mintegy 40 m magasan nyílik. Felette vezet Bodajkra a P jelzés. A nagyjából 1 m magas, 2 m széles barlang 17 m hosszú. Az alján és a végén levő törmelék sok csontot tartalmaz.

Gaja-szurdok 2. sz. barlangja (Sobri Jóska barlangja). A bodajki Gaja-szurdokban, a volt malomtól 550 m-re, turistapihenőnél, a völgy bal oldalában, 25 m magasan nyílik. 4 m széles, 1,8 m magas bejárata fokozatosan szűkülő terembe vezet. Ebből balra egy eltömődött járat indul, jobbra pedig egy keskeny folyosó, melynek végén kürtő nyílik a felszínre. Teljes hossza 20 m. Régóta ismert barlang, alja meglehetősen meg van bolygatva.

Gaja-szurdok 6. sz. barlangja (Rigó-lyuk). Bodajk területén, majdnem szemben a Sobri-barlanggal, de lényegesen alacsonyabban, közel a Gaja-patakhhoz találjuk bejáratát. Ovális szájjal indul enyhén fölfelé tartó folyosója, amely három kisebb termet fűz fel. 1976-ban őslénytani ásatást végeztek itt, ennek során értékes pleisztocénkori maradványokat tártak fel. Teljes hossza 12 m.

Ablakos-barlang (Kő-lik, Szeles-árki-odú). A Gaja-szurdokba nyugatról torkolló Szeles-ároknak egy jobb oldali mellékvölgyében találjuk, 8 m magasan. A 4 m hosszú, 2 m magas, kifelé lejtő üreg egy sziklatömbben nyílik. A bejáratán kívül még egy nyílása, „ablaka” van a külszínre. (A bodajki-fehérvárcsurgói Gaja-szurdokban 14 barlangot ismerünk.)

Dudari Ördög-lik (15-ös sz. barlang). Dudar határában, az Ördög-árok gátja felett 32 m-re, a jobb oldalon található. PΩ jelzés vezet hozzá. A barlang eocénkori mészkőben, közvetlen a triász dolomit felett, többnyire oldódással keletkezett. A 6 m-es bejárat után csakhamar 2 m-esre szűkül és ágakra

szakad, majd lejtősen vezet az első terembe. Innen egy sziklaküszöbön juthatunk az első elágazáshoz, amelyben ásatási gödröket találunk. A bal oldali ág kevésbé jelentős, jobb felé azonban nemsokára *kötélbiztosítást használva* ereszkedhetünk az alsó szint bonyolult hasadék- és teremrendszerébe. A barlangban 8–10 alkalommal folytattak ásatást. Ezek a korszaktól a török megszállás idejéig terjedő sok évezredes időszakból bőséges leletanyagot hoztak a felszínre. A barlang teljes hossza 168 m, mélysége 20 m. Ezt a barlangot említik tévesen Sűrű-hegyi-ördögliknek, holott a Kopasz-dombon van. Egyik kutatója, Vasbányai (Ringeisen) A. leányáról Éva-barlangnak nevezte el. Becsüljük meg a már Bél Mátyásnál említett Ördög-lik nevet és nevezzük csak Dudari Ördög-liknek!

Ördög-árki-barlang (17-es sz. barlang). Dudar határában, az Ördög-gáttól 120 m-re északra, a jobb oldalon, 10 m magasan található. A nagyjából 1 m széles, 24 m hosszú, kétszer élesen megtört barlang enyhén kifelé lejt. Végét földes törmelék zárja el. Falán, mennyezetén korróziós üstöket láthatunk.

Ördög-gáti-barlang (14-es sz. barlang). Bakonyoszlop határában, az Ördög-árok bal oldalában az Ördög-gát felett 8 m magasságban nyílik. Eocén mészkő és triász dolomit határán kialakult barlang. 10 m-es főágából mindkét oldalon 3–3 elkeskenyedő mellékág indul. Teljes hossza 27 m.

Ördög-árok 28/a jelzésű barlangja. Bakonyoszlop határában, az Ördög-gáttól 500 m-re, folyásirányban, a völgy bal oldalában, csaknem 50 m magasan nyílik 1 × 1,5 m-es szája. A bonyolult járatrendszerű, kétszintes képződmény egymásra merőleges törésvonalak mentén oldódott ki. Jellemben hasonlít az Ördög-likra. Mennyezete vékony és omlásveszélyes. Hossza 78 m. Falain szerény kristálykiválások láthatók. (Az Ördög-árok a Bakony barlangokban leggazdagabb része, 48 barlangot ismerünk benne. Itt csak a négy legnagyobbat említettük, de a P jelzésű turistaösvényről még sok kisebb üreg látszik.)

Magos-hegyi-barlang (Csapóné konyhája, 5-ös sz. barlang).

Dudartól északra, a Magos-hegy keletre néző sziklafalában, 3 m magasan nyílik. P Ω jelzés vezet hozzá. Nagy bejárata egy 16 m hosszú folyosóba torkollik, amelyből balra még egy keskeny mellékág indul. Hossza 23 m.

Denevér-lik (6-os sz. barlang). A dudari Magos-hegyen, az előbbtől 8 m-re található. Eocén mészkő és triász dolomit határán képződött, három teremből és egy kanyargós folyosóból álló, 20 m összhosszúságú barlang. (Mellettük a sziklafalban sorban még 3 kisebb barlang van. A Magos-hegyen összesen 13 barlangról tudunk.)

Cseszneki-barlang (Kőmosó-barlang). A Vár-hegy nyugati tövében, a Kőmosó-szurdok déli végénél van. Z Ω jelzés vezet hozzá. Alacsony bejárata tágas keresztbasadékkba vezet. Ennek 7 m magas szemközti vetőjéről még néhány méteres kúszójárat van fölfelé az agyagos lejtőn, de a remélt folytatást agyag tömi el. A barlang teljes hossza 30 m.

Cseszneki-átjáróbarlang. A Vár-hegy tövében, az előbbiektől 30 m-rel nyugatabbra van a 6 m hosszú, csőszerű üreg, melynek mindkét vége nyitott.

Kecske-lyuk. A cseszneki Kőmosóban, szemben a Cseszneki-barlanggal, 17 m magasságban nyíló, 3 \times 2 m-es jelentéktelen odú.

Kő-árki-sziklaüreg (8-as sz. barlang). Csesznektől 2 km-re délre, a Kő-árokban, a Kis-Bükkös-árok betorkollásánál, 40 m magasságban alakult ki eocén mészkő és triász dolomit határán. 8 m hosszú, 2 m-re kiugró sziklaeresszel kezdődik, majd egy 7 m-es kúszójárat indul befelé. (A Kő-árokban több mint 10 jelentéktelenebb kőfülke, sziklahasadék, kőodú található.)

Cuha-völgyi-kőfülke. Vinye v. m.-tól mintegy 900 m-re délkeletre, a szurdokvölgy keleti oldalában, a Cuha 3. és 4. víz-surrantója között, a patak szint fölött 2 m-re nyíló, 8 \times 3 \times 2 m-es eróziós fülke. A melléte vezető P jelzéssel Ω jel figyelmeztet rá.

Cuha-völgyi Betyár-pamlag. Ugyancsak a Cuha Vinyétől számolt 3. és 4. víz-surrantója között, a kőfülkétől 120–150

m-re északra, egy útmenti pihenőpad felett 25 m magasságban nyíló, 3,5 \times 4 \times 2 m-es barlang, bal sarkában felfelé elkeskenyülő, 5 m hosszú kürtővel. Jelzett ösvény nem vezet hozzá, csak a Ω jelzés figyelmeztet rá a völgyalji P jelzésű úton.

Kőpince (Savanyú Jóska barlangja). Bakonyszentlászló határában, Vinyepusztánál, a Cuha-patak völgyének bal oldalában van. Tágas bejárata 14 m hosszú, 8 m széles csarnokba vezet, amelynek mennyezetén repedés húzódik és a felszínre kürtő nyílik. Mesterségesen is tágított üreg.

Zsivány-barlang. Bakonyszentlászló területén, a Cuha-patak Ördög-réti-szurdokának jobb partján, 20 m magasan nyílik. A P turistaúton Ω jelzés figyelmeztet a látnivalóra. Tágas, 2 m magas, 14 m hosszú csarnokból áll.

Remete-barlang. Majdnem szemben a Zsivány-barlanggal, a Cuha-szurdok északi oldalában találjuk. A bejáratot követő 7 m hosszú üreg beljebb teremmé bővül, melynek mennyezetén két szabadba nyíló kürtő van.

Déli-Bakony – 4430. barlangkataszteri terület

Triász dolomitban, jura- és eocénkori mészkőben, továbbá bazaltban képződött az a hozzávetőleg 60 barlang, amelyet e rész tájon ismerünk.

Bújó-lik. Padragkúton, a Kab-hegy nyugati lejtőjén, a Király-kúti és a 28-as nyiladék keresztvezése, valamint az erdészeti üzemi út között találjuk. A S jelzésű turistaút vezet mellette. A Kab-hegy bazalttakarójáról időszakosan lefutó víz a már eocén mészkőben kialakult 9 m mély hasadéknyelőben tűnik el. A nyeléből délnyugat felé indul a barlang folyosója, ami 10 m után elszűkül. Itt vasrácsos ajtó zárja le a járatot (kulcsa az ajkai barlangkutatóknál van). Az ajtó után a 30 m hosszú Felfedező-folyosón érhető el a barlang legtágasabb része, a Váróterem. Ebből a szűk Gomba-folyosón át az 5 m mély Szakadékba kötéllel lehet leereszkedni, majd tágas, ma-

gas folyosó vezet az ún. Könyökhöz. Ettől jobbra egy 30 m-es folyosó indul fölfelé, balra pedig a 25 m-es Nagy-hasadék, amelynek végén omladékban egy szifon (víz alá hajló járat) zárja el az utat. Ezen ugyan már egy barlangkutató expedíció átküzdötte magát, de az agyagos, szűk járatban csakhamar elakadt. A barlang teljes hossza 141 m, a bejáratától a szifonig a szintkülönbség 43 m.

Pokol-lik. Padragkút határában, a László-forrástól mintegy 350 m-re nyugatra, a Köleskepe-árok bal oldalában, 50 m magasan nyílik szűk bejárata. A S jelzésű út érinti. Egyetlen befelé lejtő csarnokból áll (15×8×3 m), melyhez csak néhány oldalfülke kapcsolódik.

Macska-lik. Úrkúttól 2 km-re délnyugatra, a Kab-hegy északi lábánál van a K+ jelzésű út mellett. Bazalt fedte eoecén mészkőben kialakult, időszakosan aktív víznyelőbarlang. Jelenleg 11 m mélységig és 18 m hosszán ismert, ami valószínűleg a barlangnak csak az „előszobája”. (A közelben még több hasonló víznyelő van.)

Benárd-barlang. Nyirádtól 3 km-re délkeletre, a Csiplek-hegy nyugati előterében levő dolomitkúpban nyílik. PΩ jelzés vezet hozzá. 6 m hosszú folyosójában egy emeletes tornác van, melyből két elszűkülő mellékág nyílik. Ásatása során ősi kőszerépedények kerültek elő.

Csatár-hegyi-barlang. A Veszprémtől 3 km-re nyugatra levő Csatár-hegyen, a csatár-hegyi kápolnától 300 m-re keletre található. 5 m mély, függőleges nyílásán át lehet bejutni a dolomitban kialakult, három kisebb teremből álló, omlás következtében átrendeződött üregrendszerbe. Teljes hossza 21 m, mélysége 7 m.

Csörgőmalmi-kőfülke. A veszprémi Kiskúti-völgy nyugati végén levő Ördögrágtá-kőtől (Árpád-kori név) 350 méterre délkeletre, a völgy délnyugati sziklafalának tövében nyílik, 2×2×1,3 m-es üreg. A P jelzésű út érinti.

Tekeres-völgyi-kőfülke. Az Ördögrágtá-kő magányos sziklatömbjétől délnyugatra, a Tekeres-völgy torkolatának második

sziklatömbjében, az ösvény felett 2 m-re levő, 4×3×3 m méretű, valószínűleg forrásbarlang. Ásatása öslő- és rénszarvasmaradványokkal, neolitikus nyomokkal szolgált. A P+ jelzés vezet el mellette.

Tekeres-völgyi-sziklaodú. Nemesvámos határában, a Tekeres-völgy középső nagy kanyarjának már északi szakaszában, a falutól 4 km-re, a völgy jobb oldalában, 10 m magasan van. Alatta, a völgyben vezet a P+ jelzés. A dolomit repedésének kifagyásával keletkezett, 2 m széles, 1,5 m magas bejárati odúból induló 4 m hosszú csőszerű üreg. Ásatásának (Bertalan, 1957) nevezetes megállapítása, hogy a jégkorszakban is élt örvös lemmingnek ez volt a legdélibb előfordulási helye.

Tűzköves-hegyi-barlang (Szentgáli-barlang). A szentgáli vasútállomástól 600 m-re nyugatra levő kőbánya ún. „Felsőbánya udvarában”, a sziklafal tövében találjuk két bejáratát. A déli, tágasabb bejárat a 15×13 m-es, omladékos aljú, északnyugati oldalán cseppkőréteggel borított Nagy-terembe vezet. Ennek déli végéből mélyebb szintű, lefelé hajló omladékos járatba juthatunk. Nyugati végén magas kürtő nyílik a Felső-terembe, majd a lejtő felé ezt követi a Belső- és a másik bejárat felé közeledve a Külső-terem. Innen pedig 2 m kúszás után kibújhatunk a barlangból. A jurakori mészkőben kialakult barlang hossza 130 m.

Mecsek-hegyi Kő-lik. Szentgáltól 1,5 km-re délkeletre, 50–60 m magasságban, dolomitban képződött. Tornácszerű előteréből 60×80 cm-es, 4 m hosszú járatral 4×4×5 m-es terem nyílik, a sarkában induló lefelé hajló ág törmelékkel eltömődött. A PΩ jelzés vezet hozzá.

Kapolcsi Pokol-lik. Kapolcstól 1 km-re délnyugatra, a Bondoró-hegy délkeleti peremén, az Eger-pataktól kb. 700 m távolságra, szintjétől 100 m-rel magasabban nyílik a pannon kori homok határán bazaltban kialakult barlang 3 m magas, háromszög alakú szádája. A SΩ jelzés vezet fel hozzá. Főága 23 m hosszú, jobb oldalán melléküregek sorakoznak, bennük se-

kély vizű tavacsák. A 41 m összhosszúságú barlang végén szintén kicsiny tó található.

Pulai-bazaltbarlang. Pulától 1,5 km-re északra, a Pulai-erdőben van. Bazaltban kialakult, 40°-os lejtésű, labirintus jellegű üregrendszer. Teljes hossza 40 m, mélysége 14 m.

Vadlân-lik (Kő-kamra). A Vidornyaszlóöstől keletre levő Kovácsi-hegy északi peremén, az ún. kőutcában találjuk ezt a barlangot, ahova a KΩ jelzés vezet föl. A függőleges bejárat után lejtős, 8 m hosszú folyosó vezet a 3×3 m alapterületű, 2 m magas terembe, melynek mennyezetéről járhatatlanul keskeny kürtők nyílnak a felszínre. Szűk átjárókkal még további két fülsze csatlakozik a teremhez, így összesen 20 m hosszú a barlang.

Tátikai-barlang (Remete-barlang). A zalaszántói Tátika-hegyen, a Szentkereszt és Tinóállás között, az Alsó-Tátika bazaltoszlopai között nyílik magas, szűk bejárata. A barlang északkelet felé tartó fő repedése 80 cm széles, 15 m magas és 20 m hosszan lejt. A bejárat törmelékűje alatt dél felé is indul egy nagyobb részt eltömődött járat. A barlang hossza összesen 25 m.

Keszthelyi-hegység – 440. barlangkataszteri terület

Főként triász dolomitban, valamint hasonló korú mészkőben és pannon kori homokkőben hévíz alkotta, erózió oldotta, kifagyásos eredetű és még egy sor másféleképpen keletkezett mintegy 40 barlangot ismerünk e tájegységen.

Meleg-forrás-barlang. Rezitől északkeletre, a meleg-hegyi várrom alatt van. Bejáratú folyosója egy terembe vezet, melyből két nagyobb és sok kis kőfülsze ágazik ki. A 24 m összhosszúságú, 5 m magas barlang hévizes oldási nyomokat mutat. Megállapították a szakemberek, hogy a ma Hévízen feltörő termákvíz korábbi földtörténeti időkben e helyen bukkant a felszínre, majd lassan vándorolt dél felé, a mai helyéig a forrás.

Korábbi feltörési helyein sorra megtalálhatók a hévíz alkotta forrásbarlangok, például Rezi környékén, a Csóka-kő tetején, a cserszegtomaji temetőben, Biked-tetőn, Dobogón és ma a Hévízi-tó alatt.

Sinka-lik. A rezi Meleg-hegy Sinka-hegy nevű nyúlványán található. Tágas bejárata egyetlen terembe és az ebből északkelet felé induló kürtőbe vezet. Szintén hévíz alkotta barlang. Hossza 14 m. Ásatásakor (Dornay Béla, 1956) kőkori és római kori leletek kerültek elő.

Cserszegtomaji-kútbarlang (Dornay-barlang, kiemelt jelentőségű objektum). A cserszegtomaji temetőben, a kápolna és az országút között 1930-ban ásott kút mélyítése közben akadtak rá 52 m mélyen. *Látogatni csak tapasztalt barlangi vezetővel lehet. Megtekintéséhez kifogástalan felszerelés és a mászás-technikában való jártasság szükséges.* A barlangot a S jelzésű turistaút érinti. A barlang kovásodott pannon kori homokkő és triász dolomit határán, vízszintes síkban alakult ki termákvíz hatására. A barlang bejáratáig hágcsóval vagy csörlővel, kötélbiztosítással lehet leereszkedni. Belépve a barlangba, 20 m után kisebb terembe érünk, ahonnan a szélrózsa minden irányába indulnak alacsonyabb-magasabb járatok. Hazánk legbonyolultabb barlangi labirintusa ez, sok száz egymásba torkolló folyosóval. Közöttük néhány nagyobb terem is található (Toldy-terem, Szabó Pál Zoltán-terem, Alba Regia-terem stb.). A falakat főleg gipsz-, aragonit-, baritkristályok díszítik, másutt pedig a homokkőben kovásodott, elszenesedett növény-maradványok is felfedezhetők. A barlanglabirintus jelenleg ismert hossza 1800 m, de több helyen csekély bontással újabb százméteres szakaszokat lehet feltárni. A legutóbb (a könyv szerkesztése közben) feltárt 301 m-es szakasz az eddig ismert részeknél tágasabb, falait tús gipszkristályok, valamint kék és vörös bevonat borítják.

Biked-tetői-sziklaüregek. Cserszegtomaj északi részén, a Biked-tetőn találunk több kisebb hévizes eredetű üreget. A leg-

nagyobb 8, a következő 5, a legkisebb 3 m-es barlang. Hidrológiájukat nem számítva jelentéktelen üregek.

Dobogó-tetői-barlang. Cserszegtomajtól északnyugatra, a Dobogó-tető bányájában található. Két bejárata van. Rövid folyosó egy 3×4 m-es terembe vezet, amelyből több oldalág és fülke nyílik. Egyik kürtője egészen a külszínig tart. Szintén hévizes eredetű, sok gömbfülkét tartalmazó, 38 m hosszú barlang.

Hévízi-forrásbarlang (Amfóra-forrásbarlang, kiemelt jelentőségű objektum). Hévízen, a tó meredek déli partfalában, 40 m-re a vízszint alatt nyílik, dolomitra települt homokkőben. 8 m széles, lapos „pitvarból” egy 2 m széles „nyakon” lehet könnyűbuvár-felszereléssel, expedíció keretében beúszni a nagyjából gömb formájú, 20 m átmérőjű Forrás-terembe. Ennek alját a bejárat folytatásában egy kiemelkedő iszapnyereg osztja ketté. Ettől jobbra tör fel a 40 °C-os, balról pedig a 17,2 °C-os víz, melyek a nyereg fölött keverednek és a bejáraton 38,3 °C hőmérsékletű víz áramlik ki a tófenékre. A barlang legmélyebb pontja a vízszint alatt 46,5 m-re van. (A Hévízi-tó nyugati falában még további öt víz alatti barlang van 10–12 m mélyen, közülük a legnagyobb 18 m, a legkisebb 5 m hosszú.)

Szél-lik (Edericsi 1. sz. barlang). Balatonedericstől 2 km-re nyugatra, az Ederics-hegy meredek keleti letörésében, 50 m-rel a fennsíkperem alatt az erdőben, nehezen megtalálható helyen bújik meg a bejárata. *Csak tapasztalt vezetővel és sziklamászó-felszerelés használatával lehet bejárni.* A triász kori mészkőben kialakult barlang meglehetősen bonyolult, öt egymás fölött levő vízszintes részből és az ezeket összekötő függőleges aknából, kürtőkből álló rendszer. Cseppkő- és borsóköképződményeket csak a legalsó szint Óriás-termében találhatunk. A barlang teljes hossza 325 m, mélysége 51 m. (A közelében van még a 35 m-es Edericsi 2. sz. barlang.)

Büdös-kúti-víznyelőbarlang. Balatonederics határában, a Szabad-hegy platóján egy víznyelő töbörből indul hasadék-szerű aknája. A P és a Z jelzés halad el északra a közelében.

Mélysége 8 m, hossza 12–14 m. (Közelében másik aktív víznyelő és a környéken még tucatnyi töbör található.)

Gyenesdiási Vadlán-lik. A gyenesdiási kápolnától 600 m-re északra, a Diási-hegy lábánál találjuk. A SΩ jelzés vezet hozzá. A dolomitban kialakult egyfülkés barlang hossza 8 m. Mesterségesen bővítették.

Szoba-kő-barlang. Balatongyörök határában, attól 4 km-re északra, a Szoba-kő nyugati oldalában, a S jelzésű turistaút mellett találjuk. A dolomitsziklában kialakult, magas bejáratú barlang egy 6 m-es fülkéből áll.

Tapolcai-medence – 4450. barlangkataszteri terület

E tájegység mintegy 20 ismert barlangjának fele egy rendszerhez, a tapolcai Malom-tó forrásának rendszeréhez tartozik. Triász dolomitra települt miocén (szarmata) mészkőben alakultak ki keveredő vizek hatására. A többi barlang a peremterületeken található, változatos kialakulású kisebb üreg.

Tapolcai Tavas-barlang (kiemelt jelentőségű objektum). Tapolca belvárosában, a Kisfaludy utcában van kiépített bejárata az idegenforgalmi fogadóhelyiséggel együtt. A barlangot kutatás közben fedezték fel 1902-ben. Bejáratközeli kisebb részét a nagyközönség számára kiépítették. A mesterséges lejárón a gömbfülkés mennyezetű Lóczy-terembe jutunk. Itt jobb felé láthatjuk azt a kutat, amelyből a barlangot felfedezték. Balra az 50 m-es Batsányi-folyosó indul. Ha továbbhaladunk, a tómederhez érünk, amelyben még nem is olyan régen víz csillogott, csónakázni lehetett. A tógyűrű túlsó felén a 60 m-es „Száras Kő-folyosó” vezet a beomlott Tanácsköztársaság téri kút alá. A barlang teljes hossza meghaladja az 1 km-t. A barlang ideiglenesen zárva van. A 150 m-es, vízétvesztett tógyűrűből a jobb oldalon (de még más helyeken is) egykor víz alatti, ma szárazon álló nyílás indul a barlang nagyobbik részébe, melyet többnyire még ma is teljes szelvényben víz tölt ki. E jára-

tok csak búvárfelszereléssel, expedíció keretein belül tekint-
hetők meg. A víz alatti járatok több mint 700 m-t tesznek ki,
hosszú elágazó járatokat, nagyobb termeket alkotva.

Kórház-barlang (kiemelt jelentőségű objektum). Tapolcán az
Ady Endre és Semmelweis utca sarkán levő kórház telkén talál-
ható. A régi, sportpálya felőli bejáraton kívül a kórház épüle-
téből lifttel is lejuthatunk a szarmata mészkőben korrózióval
kialakult, de száraz barlangba. Tágas és szövevényes folyosó-
rendszerében asztmás és más légúti megbetegedésekben szen-
vedőket gyógyítanak. Gyógybarlang lévén, a nagyközönség
számára természetesen nem látogatható. Teljes hossza 380 m,
12 m mélyen van a felszín alatt.

Kincses-gödör. Tapolcán, a Halápi út mellett, a város szélén
volt az eredetileg 20×15 m-esen felszakadt barlangterem.
Napjainkra már szinte teljesen törmelék töltötte fel, így meg-
közelíthetetlen az egykor mintegy 50 m hosszú járatrendszer.

A Kincses-gödör szomszédságában levő 80 m hosszú *Mész-
égető-barlang* bejáratát szintén betemették, de hasonlóképpen
járt a legtöbb város alatti barlang is.

Balaton-felvidék – 4460. barlangkataszteri terület

Az igen változatos kőzetek alkotta rész tájon közel 100, a
legkülönbözőbb módon keletkezett, többnyire kis barlangot
találunk.

Lóczy-barlang (kiemelt jelentőségű objektum). Balatonfü-
redtől 1 km-re északra, a Tamás-hegy Kéki-völgy felőli részén
van egy felhagyott kőbányában. A Z jelzésű turistaút vezet
hozzá. Triász mészkő repedései mentén hévizek alakították ki.
A barlangnak mesterséges bejáratot építettek és első felét az
idegenforgalom számára kiépítették. A bejárat folyosón
előbb a Belépő-, majd a Középső-, végül a Felső-terembe ju-
tunk. A termék alja kötörmelék, mennyezetükön hévíz al-
kotta üstöket, kürtöket figyelhetünk meg. A Felső-teremből
nyíló további folyosókat a nagyközönség már nem látogat-

hatja. Innen jobbra három kisebb ág indul, balra pedig merede-
ken vezet le a 40 m-es Lejtős-folyosó. Ennek mellékágaiban
még látható néhány – régen az egész barlangot gazdagon bo-
rító – aragonit kőrözsza. Teljes hossza 130 m, legmélyebb
pontja, a Vizes-üreg 19 m-rel van a felszín alatt.

Vár-hegyi-barlang. Vászolytól 1 km-re délkeletre, a Nagy-
vár-tető északi oldalában találjuk a 9 m hosszú, 2 m magas
barlangot. Ásatása során bronzkori cserepek kerültek elő.

Szentantalfai Pokol-lik. Mészkőben képződött kis barlan-
gocska, alján 80 cm-es bebúvónyílással. Kürtő nyílik belőle a
tetőre. A Hangyás-tető erdejének északi végében a balatoni
K jelzés érinti.

Forrás-barlang (kiemelt jelentőségű objektum). Tihanyban,
a Csokonai-ligetben találjuk, szemben az Apátsági templom-
mal. A Tihanyi-félszigetet egykor a forró vizek teljesen átjárták
és a felszínre mint gejzírek törtek fel. Egy ilyen gejzír alkotta
forráskúp ürege tulajdonképpen a barlang. Jelenlegi bejáratát
mesterségesen tágtották ki és ajtóval látták el. Az eredeti be-
járó a kúp tetején levő (ma ráccsal fedett) forrásszáj. A barlang
egyetlen, 4×2 m alapterületű, 2 m magas fülke. Az oldalfalait
alkotó kőzetben, a gejziritben jól tanulmányozhatók a forró
víz alkotta csatornák és rajtuk a kőzetből kioldott, kivált szí-
nes ásványok.

Csúcs-hegyi-forrásüreg. A Tihanyi-félsziget nyugati részén,
a Csúcs-hegy legmagasabb pontjától 10 m-re a Balaton felé
találjuk, a S jelzésű turistaút alatt. Nagy, háromszög alakú
száján egy 3,5×3,5 m-es alapterületű, 5 m magas gejzír alkotta
üregbe jutunk.

Hasonló gejzírbarlang az Arany-ház tömbjében is van, va-
lamint még kb. egy tucatra való a félsziget déli és nyugati részén.

A mesterséges üregek, melyeket sokan barlangoknak vélnék,
elég gyakoriak a Balaton-felvidéken. Ilyenek a bazaltufába
faragott tihanyi Barát-lakások és Leány-lakások, a löszfalba
vájttal balatonkenesei Tatár-likak és még jó néhány régebbi, il-
letve második világháborús bunker.